

Utrecht, 7 april 2018

Aan: Heleen de Boer, fractievoorzitter GroenLinks Utrecht
CC: Leden van de Utrechtse gemeenteraad
Burgemeester Jan van Zanen
Bijlage: Tussenrapportage verkenner

Betreft: Eindrapportage verkenner

Geachte mevrouw,

Hierbij stuur ik u mijn eindrapportage en voeg, wellicht ten overvloede, hierachter mijn tussenrapportage bij. De tussenrapportage eindigde met de uitnodiging aan GroenLinks en D66 om samen met mij verder te praten over andere coalitiepartners. In dat gesprek bleek daarover nog geen duidelijke overeenstemming te zijn.

D66 had bezwaar tegen een coalitie met GroenLinks en de combinatie van PvdA en SP erbij. Dit zou teveel over links gaan en onvoldoende recht doen aan de verkiezingsuitslag. GroenLinks zag in het VVD programma te weinig gelijk gerichte ambities om samen verdergaande doelen te realiseren. Daarna heeft GroenLinks in een gesprek met de VVD toegelicht dat zij in deze fase niet verder wil praten met de VVD over coalitievorming.

Vervolgens heb ik samen met GroenLinks en D66 gesproken met CDA, PvdA, Student & Starter en ChristenUnie, om te verkennen of zij met GroenLinks en D66 een coalitie kunnen en willen vormen. De keuze voor deze partijen vloeide voort uit de eerste bevindingen van mijn verkenning, zoals vermeld in de tussenrapportage.

Dat waren allemaal open en plezierige gesprekken. Met alle partijen zijn er inhoudelijke raakvlakken. Met de PvdA is dat onder meer de sociale agenda. Bij Student & Starter is dat de ambitie om met Utrecht een voortrekkersrol te nemen op het gebied van klimaat en duurzaamheid. Het CDA benadrukt het belang van de stad voor iedereen. In het gesprek met de ChristenUnie bleek de meest nauwe programmatische overeenstemming tussen de drie partijen, zowel op het gebied van klimaat en duurzaamheid als op de ambities voor een inclusieve en sociale stad. Ook al zijn er raakvlakken met alle vier de partijen, de grote overeenstemming met de ChristenUnie leidde tot de gezamenlijke conclusie van GroenLinks en D66 dat zij met deze partij collegevorming nader willen onderzoeken. De ChristenUnie heeft inmiddels laten weten dat ook te willen.

Ik adviseer u op zo kort mogelijke termijn D66 en CU uit te nodigen om inhoudelijk verder te praten over de vorming van een nieuw college. Er is een gedeeld enthousiasme voor het realiseren van een versnelling op het gebied van duurzaamheid en klimaat en een stad waarin iedereen kan meedoen. Mobiliteit en de woningmarkt zijn daarbij belangrijke opgaven in de context van de groeiende stad. De visie van de ChristenUnie op sociale cohesie en de ervaring met het verbinden van mensen in de stad zullen naar mijn mening de coalitie verrijken.

Ik ben me ervan bewust dat het opvolgen van dit advies zal leiden tot een kleine coalitiemeerderheid in de raad. Dit gegeven versterkt het beroep op u en uw partners om een open samenwerking met de gemeenteraad aan te gaan, ook met de partijen die niet in de coalitie zitten. In mijn verkenningronde hebben alle partijen immers het belang van ruimte voor de raad benadrukt. Uw voornemen om binnenkort met de gemeenteraad te spreken over de werkwijze en de betrokkenheid van de raad bij de stad, voortbouwend op het zogeheten Fundament uit de vorige raadsperiode, juich ik dan ook toe.

Naar mijn mening is een coalitie tussen GroenLinks, D66 en de ChristenUnie een stabiele coalitie, die voldoende recht doet aan de verkiezingsuitslag en kan rekenen op draagvlak in de raad. Mijn advies is om te komen tot een coalitieakkoord op hoofdlijnen. Ik geef u nogmaals mee om de stad, ook op buurtniveau, in een zo vroeg mogelijk stadium te betrekken bij dit proces. Dit zal bijdragen aan gezonde democratische verhoudingen en doet recht aan de meerstemmigheid in de raad.

Hiermee rond ik mijn verkenning af. Ik ben blij met het in mij gestelde vertrouwen en ben natuurlijk altijd bereid om één en ander nader toe te lichten. Ik wens u en uw partners veel succes bij de collegevorming.

Met vriendelijke groet,

Andrée van Es

Bijlage: Tussenrapportage verkenner

Utrecht, 3 april 2018

Aan: de fractievoorzitter van GroenLinks Heleen de Boer
CC: leden van de Utrechtse gemeenteraad
burgemeester Jan van Zanen

Betreft: tussenrapportage verkenner

Geachte mevrouw,

Op 26 maart vroeg u mij, als fractievoorzitter van GroenLinks in uw gemeenteraad, verkennende gesprekken te voeren met de afzonderlijke fracties in uw raad. U gaf mij de volgende vraag mee:

“Met welke partijen is het, op basis van programmatische overeenkomsten en bereidheid tot samenwerking, zinvol om verdere besprekingen te voeren voor het vormen van een coalitie die voldoende recht doet aan de verkiezingsuitslag, op draagvlak en stabiliteit in de gemeenteraad van Utrecht kan rekenen en bijdraagt aan gezonde democratische verhoudingen?”

Ik kan u nog geen definitief antwoord geven, maar wil bij deze graag alvast mijn eerste bevindingen met u delen. Tussen 27 en 30 maart sprak ik met vertegenwoordigers van de twaalf fracties. Daarna heb ik ook nog gesproken met GL en D66 gezamenlijk. De gevoerde gesprekken heb ik ervaren als open en zeer constructief. Iedereen wilde graag meedenken over een nieuwe coalitie, over de verhoudingen binnen de eigen gemeenteraad en over de gewenste verhoudingen met de inwoners van de stad.

Velen, ook nieuw gekozen raadsleden, spraken waardierend over het open debat in de Utrechtse raad. Men koestert deze goede onderlinge verhoudingen en hecht waarde aan verbeterde vormen van burgerparticipatie in Utrecht.

In de gesprekken heb ik de volgende vragen voorgelegd:

1. Hoe duidt u de verkiezingsuitslag, in termen van politieke verschuiving en inhoudelijke, programmatische betekenis?
2. Heeft u een voorkeur voor een coalitie van een bepaalde samenstelling?
3. Welke coalities zijn er wat u betreft mogelijk en speelt u daar zelf een rol in?
4. Wat zijn de grootste opgaven voor de stad, de belangrijkste thema's, kansen en/of knelpunten voor de komende vier jaar?
5. Welk type akkoord wenst u?
6. Op welke manier kan de stad betrokken worden bij de onderhandelingen en bij de uitvoering van het coalitie akkoord?

Hieronder leest u mijn eerste bevindingen over duiding, draagvlak en stabiliteit, over programmatische overeenkomsten en verschillen, over gezonde democratische verhoudingen, over het type akkoord en over de relatie met de stad. Ik sluit deze tussenrapportage af met een uitnodiging.

Duiding, draagvlak en stabiliteit

Alle partijen noemden GL en D66 als zogeheten 'ruggengraat' van een te vormen coalitie. GL en D66 lieten mij weten dat ook graag samen te willen zijn. De kleine fracties en de fractie van GL gaven aan dat, om recht te doen aan de verkiezingsuitslag en gezonde democratische verhoudingen in de raad,

de deelname van één of twee kleine partijen aan een coalitie met GL en D66 gewenst is.

In mijn verkenning proefde ik bij verschillende partijen de bereidheid om deel te nemen aan een nieuwe coalitie met GL en D66 als ruggengraat. VVD, CU, CDA en Student & Starter en met enige aarzeling ook PvdA en SP, gaven mij aan collegeverantwoordelijkheid niet uit de weg te gaan.

De VVD kijkt terug op een goede samenwerking de afgelopen vier jaar en zet die graag voort. PvdA ziet deelname aan een coalitie als een mogelijkheid om tweedeling in de samenleving te agenderen. Het CDA ziet voor zichzelf in een coalitie een rol in het brengen van balans in de verhoudingen. De CU ziet programmatisch veel samenwerkingsmogelijkheden met de 'ruggengraat'. Student & Starter wil ook deelnemen aan een coalitie wanneer gevraagd. Denk, PVV en SBU stelden zich om moverende redenen (als nieuwkomer, om ideologische verschillen of met het oog op de verkiezingsuitslag) terughoudender op over mogelijke deelname. Met uitzondering van de PVV werd door de gesprekspartners geen enkele partij uitgesloten als mogelijke coalitiepartner.

D66 uitte de voorkeur voor een minderheidscoalitie met GL. Op deze manier kan volgens hen een volgende stap naar vernieuwing van politieke verhoudingen tussen coalitie en oppositie worden gezet. Deze optie heb ik onderzocht, maar had, behalve bij de PvdD, geen draagvlak bij de partijen. De fracties van SP en Denk namen een minderheidscoalitie in overweging, maar het was niet hun eerste keus. De meest voorkomende reden voor het afwijzen van een minderheidscoalitie was dat dit ten koste zou gaan van werk en tijd die raadsleden en het college ook aan de stad zouden kunnen besteden. De voorjaarsnota en begroting zouden twee keer per jaar opnieuw uitonderhandeld moeten worden. Ook waren er zorgen over de mogelijkheid van ad hoc meerderheden op onderdelen in plaats weging op het geheel, met alle risico voor uitruilpolitiek en blokvorming. Ik constateer dat hiermee de open verhoudingen in de raad, die men in Utrecht zo koestert, onder druk kunnen komen te staan.

Programmatische overeenkomsten en verschillen

Zoals ook al bleek in het zogeheten duidingsdebat in de gemeenteraad op 23 maart, wordt door een meerderheid van de fracties de verkiezingsuitslag geduid als een keuze van de Utrechtse kiezer voor verdergaande stappen op de thema's duurzaamheid en klimaat. Een aantal fracties sprak in deze context over de wenselijkheid van doorbraken of versnelling in beleid. In de gesprekken werd met veel waardering en trots gesproken over Utrecht. Het is een open stad waar mensen veelal prettig samenleven. Het gaat economisch goed met de stad, maar er zijn ook zorgen gedeeld. Een aantal fracties duidde in het gesprek met mij de verkiezingsuitslag als een gewenst stapje in de richting van meer sociale en inclusieve politiek.

Programmatische aandachtspunten die zijn genoemd met betrekking tot duurzaamheid en klimaat zijn, grof samengevat, wonen/verdichten, leefbaarheid, groen, bereikbaarheid, mobiliteit en energietransitie. In de gesprekken werd het belang benadrukt van betaalbaarheid voor alle Utrechters van maatregelen op dit gebied. Daar komt de relatie met het veelgebruikte begrip 'inclusiviteit' meteen al om de hoek kijken.

Mij bleek dat het begrip 'inclusiviteit' nadere precisering verdient, omdat het verschillende ladingen dekt. Ik wil het hier gebruiken in de betekenis van: iedereen kan meedoen. Een nieuw gemeentebestuur zou zich terdege rekenschap moeten geven van de wenselijkheid van het creëren van gelijke kansen. Groepen of wijken moeten niet 'vergeten' worden, er moet aandacht zijn voor gelijke kansen op de arbeidsmarkt, woningmarkt en in het onderwijs, voor wijkvoorzieningen, voor veiligheid en leefbare buurten en voor maatwerk op buurtniveau.

Beleid op het gebied van verduurzaming en inclusiviteit zal zich de komende jaren nog meer afspelen in de context van een groeiende stad. Utrecht groeit en verwacht in 2040 de 430.000ste inwoner. De

opdracht voor het gemeentebestuur zal zijn om aan de ene kant aandacht te houden voor de (onbedoelde) negatieve gevolgen van de groei voor de leefbaarheid en aan de andere kant de kansen te benutten, die de groei van de stad, met bijbehorende economische activiteit en werkgelegenheid, kan hebben voor duurzaamheid en inclusiviteit.

Gezonde democratische verhoudingen

Ik heb verkend hoe bij de vorming van een nieuwe coalitie rekening kan worden gehouden met de programmatische koers, met draagvlak en stabiliteit in de stad en de raad en met gezonde democratische verhoudingen tussen coalitie en raad. Ik noemde al dat de uitslag door velen geduid is als steun voor duurzaamheidsmaatregelen en klimaatbeleid. Op basis van de gevoerde gesprekken onderscheid ik wel verschillende bewoordingen. Zo wordt gesproken over een gewenste doorbraak / versnelling op de thema's duurzaamheid en klimaat, maar ook wordt genoemd, zij het in mindere mate, het voortzetten van de ingezette koers, met versterkte accenten op die thema's.

Voorstanders van de eerste variant stellen dat de uitslag een doorbraak en/of versnelling van de ingezette koers op het gebied van duurzaamheid en klimaat rechtvaardigt. Een koers voor de langere termijn, waarbij concrete maatregelen hand in hand gaan met ingrijpendere keuzes en inzetten op gedragsverandering. Dat vraagt om een coalitie van partijen die dichterbij elkaar staan en een grotere programmatische eensgezindheid hebben dan een brede coalitie.

Voorstanders van het voortzetten van de ingezette koers zijn van mening dat de huidige coalitie, behoudens een paar verschuivingen, haar meerderheid heeft behouden. Een nieuwe coalitie moet dan nieuwe afspraken maken op het gebied van duurzaamheid en klimaat. Dit past bij de huidige tijdgeest, iedereen voelt inmiddels de onontkoombaarheid van klimaatbeleid. Een brede coalitie over het midden ligt dan volgens hen voor de hand.

Een veelgehoord begrip in mijn verkenningsronde was 'versnippering'. Daarmee wordt met name de toename van het aantal kleine raadsfracties bedoeld. Dit is een ontwikkeling die ook landelijk zichtbaar is. In mijn gesprekken met de Utrechtse fracties werd versnippering op verschillende manieren geduid. Ik vind er veel voor te zeggen om te spreken van een bredere vertegenwoordiging in de raad en van grotere meerstemmigheid.

Hoe dan ook vraagt de nieuwe politieke werkelijkheid in Utrecht om bezinning op het feit dat er twee grotere fracties zijn, een middelgrote en negen kleine en zeer kleine fracties. Dat heeft gevolgen voor coalitievorming en ook voor de relatie tussen coalitie en raad in de komende periode. Openheid, levendig politiek debat, het kunnen zoeken naar andere meerderheden dan de coalitiemeerderheid, zijn daarbij steekwoorden die ik u wil meegeven.

Deze steekwoorden gelden ook voor de coalitievorming. Nu lijkt het soms of stabiliteit vooral wordt gezien als een brede coalitie met grote getalsmatige meerderheid. Ik wil hier een pleidooi houden om, op basis van programmatische overeenstemming, na te denken over stabiliteit, waarbij ook kleine fracties ruimte hebben binnen een coalitie. Op die manier kan een nieuw college zelf ook invulling geven aan het begrip inclusiviteit.

Akkoord op hoofdlijnen

Alle partijen zijn voor een akkoord op hoofdlijnen met ruimte voor de raad, 'open waar het kan, dicht waar het moet'. Dat is de afgelopen jaren goed bevallen. Zowel coalitie als raad hadden voldoende ruimte om kleuring te geven aan het beleid. Ik constateer in deze fase dat de mate van openheid van een nieuw akkoord mede bepaald zal worden door de samenstelling van een nieuw college.

Relatie met de stad

De meerderheid van de fracties vindt het belangrijk om de stad vooraf te betrekken bij de inhoud van

het coalitie akkoord. Het stadsgesprek van vier jaar geleden was een goede start. De afgelopen periode is verder geëxperimenteerd met vormen van participatie. Op basis van deze ervaring wil men nu een volgende stap zetten, zowel tijdens de onderhandelingen als in de vier jaar daarna.

Zo wil men dat de coalitieonderhandelaars in een vroege fase in de onderhandelingen in wijken en buurten praten met bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties over specifieke thema's. Daarmee worden niet alleen meningen opgehaald, maar zo kan de volgende coalitie in een vroeg stadium banden aanhalen met mogelijke samenwerkingspartners voor de komende vier jaar.

Tot slot

In mijn verkenningsronde heb ik bovenstaande bouwstenen opgehaald voor het vervolg. Voordat gestart kan worden met inhoudelijke coalitie besprekingen, is het aan de partijen van de ruggengraat, GL en D66, om zo snel mogelijk met elkaar te besluiten over de andere coalitiepartner(s). Daarom heb ik GL en D66 uitgenodigd om daar morgen samen met mij over verder te praten. Inmiddels hebben zij deze uitnodiging aanvaardt. Ik hoop van harte dat deze tussenrapportage behulpzaam zal zijn bij het vervolg.

Met vriendelijke groet,

Andrée van Es